

Türkiye’de COVID-19 Salgını Sürecinde Uygulanan Sosyal Destek Programları

Social Support Programs During COVID-19 Outbreak in Turkey

Ayşe Kardaş Ergezen

Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye.

ÖZET

Çin Halk Cumhuriyeti’nde ortaya çıkan ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde küresel pandemi olarak ilan edilen COVID-19 hastalığıyla ilgili olarak tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kapsamlı bir mücadele verilmektedir. Bulaş hızı çok yüksek olan ve henüz tedavisi bulunmayan COVID-19’un varlığında kimin taşıyıcı olduğu bilinemeyeceği için ekonomik ve sosyal hayatın global olarak normale dönüp dönemeyeceği belirsizliğini korumaktadır. Bir taraftan “yeni normal” olarak adlandırılan sürece hazırlanırken diğer taraftan salgının ekonomik etkilerinin azaltılması yeni programlar oluşturulmasını gerektirmektedir. COVID-19 salgını gibi acil durumlarda devlet tarafından uygulanan sosyal destek programlarının salgının ekonomik, sosyal ve psikolojik etkilerini azaltacak şekilde tasarlanması ve zaman kaybetmeksizin uygulanması önem arz etmektedir. Bu çalışmada, Türkiye’de COVID-19 salgını süresince uygulanan sosyal destek programlarının hedef kitlesi, amacı, uygulama süreci hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: COVID-19, Sosyal destek, Salgın, Pandemi

Geliş Tarihi: 13.05.2020

Kabul Tarihi: 16.05.2020

ABSTRACT

As in the whole world, a comprehensive fight is being fulfilled in our country regarding the COVID-19 disease that emerged in the People's Republic of China and was declared as a global pandemic by the World Health Organization (WHO) on March 11, 2020. It remains uncertain whether economic and social life will return to normal globally in the presence of COVID-19, which has a very high rate of transmission and has no cure yet. On the one hand, while preparing for the process which is called “new normal”, on the other hand, reducing the economic effects of the outbreak requires the development of new programs. It is important to form social support programs implemented by the state in emergencies such as the COVID-19 outbreak to decrease the economic, social, and psychological effects of the outbreak and to implement it without delay. In this article, it is aimed to give information about the target groups, objectives, and implementation of the social support programs during COVID-19 outbreak.

Key Words: COVID-19, Social support, Outbreak, Pandemic

Received: 05.13.2020

Accepted: 05.16.2020

ORCID ID: A.K.E.0000-0001-6585-8583

Yazışma Adresi / Address for Correspondence: Dr.Ayşe Kardaş Ergezen, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye. E.posta: kardasayse@gmail.com

©Telif Hakkı 2020 Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi - Makale metnine <http://medicaljournal.gazi.edu.tr/> web adresinden ulaşılabilir.

©Copyright 2020 by Gazi University Medical Faculty - Available on-line at web site <http://medicaljournal.gazi.edu.tr/>

doi:<http://dx.doi.org/10.12996/gmj.2020.78>

GİRİŞ

31 Aralık 2019'da Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Çin Ülke Ofisi, Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan şehrinde etiolojisi bilinmeyen pnömöni vakalarını bildirmiştir. 7 Ocak 2020'de bu vakaları daha önce insanlarda tespit edilmemiş yeni bir koronavirüs (2019- nCoV) olarak tanımlanmıştır. 2019-nCoV hastalığının adı COVID-19 olarak kabul edilmiş, virüs SARS CoV'e yakın benzerliğinden dolayı SARS-CoV-2 olarak isimlendirilmiştir. COVID 19 hastalığı, 11 Mart 2020 tarihinde DSÖ tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir (1).

Türkiye, COVID-19 salgınıyla ilgili dünya da en erken önlem alan ülkelerden birisidir. Henüz vaka görülmeden hazırlıklara başlanmış, 10 Ocak 2020 tarihinde Sağlık Bakanlığı tarafından Bilim Kurulu oluşturulmuş ve salgınla mücadele stratejisi Bilim Kurulu'nun önerileriyle şekillendirilmiştir. İlk vakanın 11 Mart 2020 tarihinde görüldüğü ülkemizde bu kapsamda;

- Kaynağa yönelik (kaynağın bulunması, hastalığın bildirilmesi, kesin tanı, hastaların tedavisi, izolasyon, taşıyıcı araması, şüphelilerin süreyansı, sağlık eğitimi)
- Bulaşma yoluna yönelik (Çevre koşullarının düzeltilmesi, yiyecek ve içecek maddelerinin denetimi, sağlık eğitimi, kişisel temizlik ve koruyucu ekipman kullanımı, nüfus hareketlerini kısıtlamak)
- Sağlam kişiye yönelik (karantina, gözlem) önlemler alınmıştır ve alınmaya devam etmektedir (2).

COVID-19 salgınına önlemeye yönelik alınan tedbirlerin tüm ülkelerde ekonomik olarak olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Bazı sektörlerin hizmetlerinin durma noktasına gelmesi, işletmelerin üretimlerine ara vermesi gibi sorunlarla karşılaşmıştır. Bu nedenle, salgının kontrolü için alınacak sağlık alanındaki tedbirlerin yanı sıra bu tedbirlerin sosyal ve ekonomik etkilerinin de düşünülmesi gerekmektedir. Bireylerin, acil durumlarda ya da krizlerde yaşadığı sorunları azaltmaya yönelik oluşturulan sosyal destek uygulamaları ekonomik, sosyal ve psikolojik destek programlarını içermektedir (3). Bir sonraki bölümde ülkemizde uygulanan sosyal destek programlarından ekonomik ve psikososyal destek programları hakkında bilgi verilecektir.

Ekonomik Destek Programları

COVID 19 salgın sürecinde alınan tedbirler sonucunda çeşitli sektörlerin zorunlu olarak hizmetlerine ara vermesi gerekmektedir. Özellikle hizmet sektöründe yer alan küçük-orta ölçekli işletmelerin kapanması bireylerin ekonomik olarak ani bir kayıpla karşılaşmasına neden olmuştur. Hizmetleri sürdüremeyen ve salgın sürecinden en fazla etkilenen sektörlerle yönelik 18 Mart 2020 tarihinde yapılan Kabine toplantısı sonucunda Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi açıklanmıştır. Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketinde işverenlere yönelik borç erteleme, uygun faizli kredi seçenekleri, kısa çalışma ödeneği, sosyal yardım programları gibi toplumun her kesimine uygun çözümlere yer verilmiştir. 100 milyar TL lik paket kapsamında yer alan kısa vadeli çözüm önerileri şu şekildedir (4).

- En düşük emekli maaşının 1500 TL'ye çıkarılması,
- Kredi ödemelerinin 3 ay ertelenmesi,
- 20 bin yeni öğretmen atamasının yapılması,
- Salgından en çok etkilenen, perakende, AVM, otomotiv, lojistik gibi öncelikli sektörler için muhtasar, KDV ve SGK primi ödemeleri 6'şar ay ertelenmesi,
- Ülke ekonomisinin en zayıf kollarından biri olan hizmet sektörü için; turizm sektöründe konaklama vergilerinin ötelenmesi, ulaşım sektöründe sivil havacılığın KDV indirimi ile teşviki, ihracat sektöründe; ihracatçıya stok finansmanı desteği gibi ek önlemlerle piyasaya 3 aylık dönemde 50-60 milyarlık ek likidite sağlanması,
- Tüm esnafın anapara ve faiz ödemelerinin ertelenmesi,
- Kamu bankalarının esnaf ve Kobilere ek kredi imkânları için yardımcı olması,
- İşsiz kalanlara ve yardım talebinde bulunanlara 1000 TL yardım (4,4 milyona kişi),
- 3 ay boyunca işten çıkarılmanın yasaklanması,
- Kısa çalışma ödeneğinin devreye sokulması,

- Ücretsiz izne ayrılmak zorunda bırakılan çalışanlara aylık 1170 TL maaş verilmesi, gibi adımlar atılmıştır.

Ekonomik İstikrar Kalkanı paketi kapsamında alınan önlemler salgının ekonomik etkisini en aza indirmek için tasarlanmıştır. Mevcut bazı uygulamaların şartları esnetilerek daha geniş kitlelerin yararlanması sağlanmıştır. Bu bölümde yürütülen uygulamalar hakkında detaylı bilgi verilecektir.

Kısa Çalışma Ödeneği

Salgın tedbirleri kapsamında alınan tedbirler bazı sektörlerin hizmet vermesini engellemiş, bazı işletmeler üretimine ara vermek zorunda kalmıştır. Bu durumda olan sektörler için kısa çalışma ödeneği ile bir çözüm sunulmuştur. Kısa çalışma, 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu Ek Madde 2 hükümlerine göre tanımlanmaktadır (5). Buna göre kısa çalışma; "Genel ekonomik, sektörel veya bölgesel kriz ile zorlayıcı sebeplerle işyerindeki haftalık çalışma süresinin geçici olarak önemli ölçüde azaltılması veya işyerinde faaliyetin tamamen veya kısmen geçici olarak durdurulması hallerinde işyerinde üç ayı aşmamak üzere kısa çalışma yapılabilir" denilmektedir. Ancak COVID-19 salgını sürecinde 26.03.2020 tarih ve 31080 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 4447 sayılı Kanuna Geçici Madde 23 eklenerek koronavirüs etkisi nedeniyle prim bildirim şartı esnetilmiş ve daha kapsayıcı hale getirilmiştir (6).

17.04.2020 tarih ve 31102 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 7244 sayılı yeni koronavirüs (covid-19) salgınının ekonomik ve sosyal hayata etkilerinin azaltılması hakkında kanun ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun aracılığıyla 4447 sayılı kanuna geçici Madde 25 getirilerek, işverenlerce koronavirüs zorlayıcı sebep gerekçe gösterilerek yapılan kısa çalışma başvuruları için, iş müfettişlerince yapılması gereken uygunluk tespitinin tamamlanması beklenmeyerek işlemlerin hızlandırılması sağlanmıştır (7). Yapılan mevzuat değişiklikleriyle salgın süresince kısa çalışma ödeneğinin uygulanmasının üç aydan Cumhurbaşkanlığı kararıyla altı kadar uzatılması kararlaştırılmıştır.

Mevzuat değişiklikleri sonucunda kısa çalışma ödeneğinden işe başlama tarihinden önceki 60 gün hizmet akdine tabi olanlar içerisinde son 3 yılda 450 gün prim ödemiş olanlar faydalanabilecektir.

Kısa çalışma ödeneği ile çalışanlara 1.752 ile 4.380 lira arasında ödeme yapılacak olup; 20 Nisan 2020 tarihi itibarıyla 268.717 firma, 3.044.420 çalışana için başvuru yapmıştır (8).

Sosyal Yardım Programları

Ekonomik İstikrar Kalkanı paketi kapsamında 3 faz halinde uygulanmak üzere sosyal yardım programları oluşturulmuştur.

1. Faz kapsamında "Sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmamak" veya "Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına tabi olmakla veya bu kuruluşlarca aylık veya gelir bağlanmış" olmakla birlikte, hane içindeki kişi başına düşen geliri, aylık net asgari ücretin 1/3'ünden az olan (2020 yılı için hane içindeki kişi başına düşen geliri 701,32 TL'den az olan) ve fakru zaruret içinde, muhtaç durumda bulunma kriterlerini sağlayan ve adrese dayalı Nüfus Kayıt sisteminde kayıtlı bulunduğu vakıflarca daha önce incelenen ve Vakıf Mütevelli heyetlerince süreli nakdi yardım veya düzenli yardım alması uygun bulunan ya da 2022 sayılı Kanun kapsamında aylık bağlanan vatandaşlar arasında, başvuru alınmaksızın 2 milyon 111 bin haneye yardım yapılmıştır (9).

2. Faz kapsamında ise 1-5 Nisan 2020 tarihleri arasında 2.3 milyon haneye hane başına 1.000 TL nakdi yardım Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla ulaştırılmıştır (9)

3. faz için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından e-Devlet kapısı üzerinde yer alan Pandemi Sosyal Destek Ön Başvuru Formu aracılığıyla sosyal yardım başvuruları alınmaya başlanmıştır. Başvurular Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından hane bazlı değerlendirilerek hak sahiplerine 1.000 TL ödeme yapılması hedeflenmektedir. 5 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla 6 milyon kişinin başvurduğu programda 2.5 milyon haneye 1.000 TL ödeme yapılmıştır (10).

Psikososyal Destek Programları

Acil durum, salgın hastalık gibi belirsizlik içeren olaylar toplumlarda kaygı, korku, stres gibi duyguların artmasına neden olmaktadır. Yüz yüze görüşmenin mümkün olmadığı ya da uygun olmadığı durumlarda ruh sağlığı ve psikososyal destek hizmetlerinin yürütülmesinde telefon ya da video görüşmelerinin (Skype gibi programlarla) yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Telefon ile sunulan psikososyal destek hizmetlerinde geçerliliği ve güvenilirliği ispatlanmış anketlerin kullanılması ve görüşme yapılan bireylerin gerekli durumlarda psikiyatriste yönlendirilmesi uygulanan yöntemlerdendir (11).

Küresel bir kriz olan COVID-19 salgınının ruh sağlığı üzerinde etkisini azaltmaya yönelik Sağlık Bakanlığı tarafından çeşitli müdahale yöntemleri geliştirilmiştir. Tüm hastanelerin pandemi hastanesi olarak ilan edilmesi psikiyatri kliniklerinin hizmetlerini acil hastalara hizmet vermesine neden olmuştur. Salgının toplum üzerinde oluşturduğu kaygı, korku, stres gibi duygularla baş edilmesini kolaylaştırmak, telefon ile bireylerin psikososyal destek hizmetlerine ulaşmasını sağlamak amacıyla Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü tarafından 81 ile psikososyal destek hattı oluşturulmuştur (12). Destek hattını arayan kişilere içinde buldukları duruma göre yönlendirme yapılmakta olup, 30 Mart'ta uygulamaya konulan psikososyal destek hattına 1 Mayıs 2020 itibarıyla kadar 25 bin 769 vatandaş ve 5 bin 450 sağlık çalışanı olmak üzere 31 bin 210 başvuru yapılmıştır (13).

Değerlendirme

Türkiye, COVID-19 salgınıyla ilgili en erken dönemde önlem alan ülkelerdendir. Salgınla mücadelede başarılı olunmasında; Sağlık Bakanlığı tarafından Bilim Kurulu'nun oluşturulması, Cumhurbaşkanlığı tarafından tüm Bakanlıkların koordineli çalışması sağlanarak ekonomik ve sosyal alanda tedbirleri hızlı ve eksiksiz uygulaması önemli rol oynamıştır.

Dünyada bugüne kadar görülmemiş düzeyde bir salgınla karşılaşılmasına rağmen mevcut sosyal destek uygulamalarından daha geniş kitlelerin yararlanması için şartların esnetilmesi, kriz yönetiminin şeffaf bir şekilde yapılması, ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutları da içeren müdahale programlarının uygulanması yaşanan sürecin en az hasarla atlatılmasını sağlamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

KAYNAKLAR

1. Dünya Sağlık Örgütü, COVID-19 Durum Raporu, 51, https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200311-sitrep-51-covid-19.pdf?sfvrsn=1ba62e57_10. Son Erişim tarihi: 7.05.2020.
2. COVID-19 Pandemi Değerlendirme Raporu (2020). Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.

3. Brummett BH, Mark DB, Siegler IC, Williams RB, Babyak MA, Clapp-Channing NE, Barefoot JC. Perceived Social Support as a Predictor of Mortality in Coronary Patients: Effects of Smoking, Sedentary Behavior, and Depressive Symptoms. *Psychosomatic Medicine* 2005; 67: 40–45.

4. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/117037/-ulkemizin-maruz-kaldigi-virus-tehdidinin-en-kisa-surede-bertaraf-edilmesi-icin-devlet-olarak-tum-imk-nlarimizi-seferber-ettik>. Son Erişim tarihi: 7.05.2020.

5. 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu. 08.09.1999 tarih 25810 Sayılı Resmî Gazete.

6. 7226 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 26.02.2020 tarih ve 31080 Sayılı Resmî Gazete.

7. 7244 Sayılı Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 17.04.2020 tarih ve 31102 sayılı Resmî Gazete.

8. [https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler\)/bakan-selcuk-3-milyonu-askin-sigortalimiz-icin-270-bine-yakin-firmamiz-kisa-calisma-odenege-ne-basvurdu/](https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler)/bakan-selcuk-3-milyonu-askin-sigortalimiz-icin-270-bine-yakin-firmamiz-kisa-calisma-odenege-ne-basvurdu/). Son Erişim tarihi: 7.05.2020.

9. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/aile-calisma-ve-sosyal-hizmetler-bakani-selcuk-2-3-milyon-haneye-1000er-lira-nakdi-destek-odemesi-basladi/1810553>. Son Erişim tarihi: 8.05.2020.

10. <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/3-faz-sosyal-yardim-odemeleri-basladi-aile-calisma-ve-sosyal-hizmetler-bakani-zehir-zumrut-selcuk-acikladi-1000-tl-sosyal-yardim-parasi-sorgulama-ekrani-6207490>. Son Erişim tarihi: 8.05.2020.

11. Taylor, S. (2019). *The Psychology of Pandemics "Preparing for the Next Global Outbreak of Infectious Disease"*. Cambridge Scholars Publishing: Cambridge.

12. <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/destek-hat-bilgileri>. Son Erişim tarihi: 8.05.2020.

13. <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/kovid-19-psikosozyal-destek-hattina-bir-ayda-30-binden-fazla-basvuru/1825325>. Son Erişim tarihi: 8.05.2020.